



Vastamediat houkuttelevat lupauksella paljastaa vallanpitäjien valheet

Gwenaëlle Bauvois ja Niko Pyrhönen – 1.4.2020

Valeuutisista puhutaan kaikkialla, mutta onko valeuutisissa todella kyse valheista? Eri maissa toimivat vastamediat keskittyvät ennen kaikkea kehystämään uutistapahtumat uudella tavalla ja esittämään itsensä perinteisen uutismedian piilottamien totuuksien paljastajana.

Propaganda ja disinformaatio ovat olleet kiinteä osa poliittista viestintää antiikin ajoista asti, ja viestinnän teknologinen kehitys on auttanut niitä saavuttamaan jatkuvasti yhä uusia ihmisiä. Vaikka valeuutiset eivät missään nimessä ole uusi ilmiö, valeuutisten käsite nousi laajasti sanomalehtien puheenaiheeksi ympäri maailmaa, kun **Donald Trump** äänestettiin USA:n presidentiksi marraskuussa 2016.

Valtavirtamedian huomio kiinnittyi ennen kaikkea räikeisiin salaliittoteorioihin. Sellainen oli esimerkiksi *Pizzagate*, jonka mukaan Yhdysvaltojen demokraattipuolueen hakkeroidut ja vuodetut sähköpostit paljastivat **Hillary Clintonin** Washington D.C.:ssä sijaitsevan pizzerian kellarissa toimivan pedofiiliringin johtajaksi. Huomio siirtyi kuitenkin pian moninlaisiin julkaisuihin, jotka keskittyvät levittämään uutisina esitettyä, väärää tietoa – valeuutisia.

Yksi laajimmin kiertäneistä valeuutisotsikoista, jonka mukaan paavi **Franciscus** kannattaisi Donald Trumpia Yhdysvaltain presidentiksi, sai välittömästi melkein miljoonan ihmisen yleisön. Faktantarkistajat tyrmäsivät jutun nopeasti, mutta heidän viestinsä saavutti vain joitain tuhansia ihmisiä ennen kuin valeuutinen lopulta keräsi myös valtamedian huomion.





Moni "valeuutinen" ei suoranaisesti valehtele

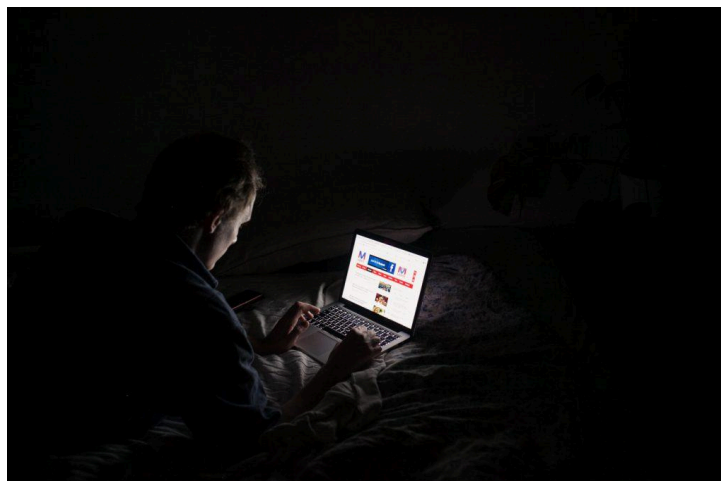
Valeuutiset, valemediat ja valeuutisjournalismi ovat kuitenkin monesta näkökulmasta ongelmallisia nimityksiä. Menestyksekkäintä disinformaatiota ei yleensä jaeta valheen muodossa, vaan se perustuu pois jättämiseen, huhuihin ja arvailuihin sekä tarkoituksellisen "tasapuolisuusharhan" luomiseen näiden ja varmennettavissa olevan tiedon välille. Suurin osa disinformaatiojulkaisuista löytää tarvitsemansa sitaatit ja ääniklipit haastattelemalla ihmisiä, jotka ajavat voimakkaasti omaa etuaan, ja kehystämällä heidän väitteensä uutisina.

Tämän tapainen "uutisjournalismi" ei suoranaisesti valehtele, sillä raportointi ja lainaukset ovat teknisesti ottaen paikkaansapitäviä. Sen sijaan julkaisut toimivat ennen muuta niin, että ne poimivat valtamediassa kiertäviä uutistapahtumia, tulkitsevat alkuperäiset uutiset valheiksi ja tarjoavat aiheesta "vaihtoehtoisia" selityksiään ja "analyysejään".

Kun julkaisut esittävät itsensä "vaihtoehtoisina tiedon lähteinä", ne kaikki eksplisiittisesti vastustavat "vallanpitäjiä".

Olemme käyttäneet tällaisen median kuvaamiseksi vastamedian käsitettä vale- tai vaihtoehtomedian sijaan. Sillä on useita etuja sekä niin akateemisista kuin arkisistakin syistä. Ensinnäkin julkaisujen nimeäminen vastamediaksi noudattaa vakiintunutta sosiologista tutkimuskäytäntöä, jossa ilmiöiden nimeäminen perustuu tutkimuskohteiden itseymmärrykseen.

Olemme tutkineet muutaman viime vuoden ajan vastamedian julkaisuja eri puolilla maailmaa – Breitbart News -julkaisua USA:ssa, Fdesouchea Ranskassa ja MV?!-lehteä Suomessa – ja olemme havainneet niiden välillä selkeän yhtäläisyyden. Kun julkaisut esittävät itsensä "vaihtoehtoisina tiedon lähteinä", ne kaikki eksplisiittisesti vastustavat "vallanpitäjiä". "Vallanpitäjiin" kuuluvat kaikki nykydemokratian instituutiot, etenkin sellaiset, joiden politiikka ja siitä raportointi valtamediassa perustuu näyttöön ja teknokraattiseen lähestymistapaan.





Teemat ja toimintalogiikka yhdistävät vastamedioita yli rajojen

Tutkimiemme eri maissa toimivien vastamedioiden journalistisessa tuotannossa on pitkälti kyse neljästä teemasta: maailmanlaajuisesta siirtolaisuudesta, ilmastonmuutoksesta, geopoliittisesta kiistelystä tai “identiteettipolitiikasta”.

Silloin, kun näitä ulottuvuuksia ei ole alkuperäisissä valtavirtamedian uutistapahtumissa läsnä, vastamedia usein ripeästi lisää yhden tai useamman tällaisen kehystyksen omaan tuotantoonsa. Samalla se kritisoi valtamediaa joko sokeudesta “asioiden todellista laitaa” kohtaan tai siitä, että ne johtavat yleisöjään tahallaan harhaan pimittämällä todellisen asioiden tilan.

Vastamediat ovat myös selkeästi luonteeltaan äärimmäisen puolueellisia. On käytännössä mahdotonta osallistua kriittiseen vuoropuheluun vastamedian kanssa, sillä ne pitävät kaikkea erimielisyyttä tai perusteltua kritiikkiä viitteenä siitä, että niiden esittäjä on liittoutunut vallanpitäjien kanssa.

Tieto – todellinen tai valheellinen – ei vaikuta olevan vastamedian keskeinen myyntivaltti.

Tämä piirre myös rajoittaa valtavirtamedian faktantarkistusta ja “valeuutisten” kumoamiseen liittyviä pyrkimyksiä ja tarkoittaa, että nämä ponnistukset voivat olla jopa haitallisia. Kun valtavirtamedia nostaa esiin vastamedioiden virheellisen informaation ja faktoihin perustumattomat piirteet, se saattaa voimistaa vastamedian altavastaajan asemaa. Faktantarkistuksesta tulee jopa todiste siitä, että valtavirtamedia tekee mitä tahansa “salatakseen totuuden” ja “hiljentääkseen paljastusten tekijät”.

Lisäksi tieto – todellinen tai valheellinen – ei vaikuta olevan vastamedian keskeinen myyntivaltti. Uutisina esitetty vastamediasisältö yrittää ensisijaisesti houkuttaa yleisönsä kokemaan syvää voimattomuutta ‘valehtelevien vallanpitäjien’ edessä ja sorsittuina mediasodan altavastaajina. Sikäli kun ne onnistuvat tässä, ne synnyttävät samalla laajenevan joukon ilmaista työvoimaa, joka aktiivisesti jakaa, tykkää ja kommentoi vastamedian sisältöjä monenlaisilla media-alustoilla.

Tuottoisimmista vastamedioiden puolestapuhujista tulee näin käytännössä “digitilaita”. He osallistuvat aktiivisesti ajankohtaisten uutistapahtumien vaihtoehtoiseen kehystämiseen ja uuden sisällön luomiseen, jota vastamediat voivat julkaista.

Alun perin Ilmiö-lehdessä julkaistu teksti verkossa:

<https://ilmiomedia.fi/artikkelit/vastamediat-houkuttelevat-lupauksella-paljastaa-vallanpitajien-valheet/>



Kirjoitus perustuu Helsingin Sanomain säätiön rahoittamaan *Mobilizing 'the Disenfranchised' in Finland, France and the United States. Post-truth public stories in the transnational hybrid media space* -tutkimusprojektiin.

Tutkimusartikkelit: **Conspiracies beyond Fake News. Producing Reinforcement on Presidential Elections in the Transnational Hybrid Media System** ja **Politicization of migration in the countermedia style: A computational and qualitative analysis of populist discourse**

Kuvat: Pääkuva ja 2. kuva Inka Lähteenaro, Ilmiö. Tekstin 1. kuva Elijah O'Donnell (Unsplash).

Kirjoittaja

Gwenaëlle Bauvois



Gwenaëlle Bauvois työskentelee yliopistotutkijana Etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskus CERENissä Helsingin yliopistossa.

Bauvois on *Mobilizing 'the Disenfranchised' in Finland, France and the United States: Post-truth Public Stories in the Transnational Hybrid Media Space* -projektin tutkija ja yksi alullepanijoista. Nyt Bauvois työskentelee *Border crises in Two Languages* -projektissa ja *The narration of the Yellow Vests 'crisis' in Finland and France* -projektissa. Lisäksi hän työskentelee parhaillaan myös *Post-Truth Politics, Nationalism and the (De)Legitimation of European Integration* -projektissa. Twitter: [GwenBau](#)

Niko Pyrhönen



Niko Pyrhönen työskentelee tutkijatohtorina Etnisten suhteiden ja nationalismin tutkimuskeskus CERENissä Helsingin yliopistossa. Hän on tutkinut mm. äärioikeiston populistista mobilisaatioretoriikkaa ja nationalistisia uutisten kehystämisen käytäntöjä.

Pyrhönen oli yksi *Mobilizing 'the Disenfranchised' in Finland, France and the United States* -projektin alullepanijoista ja tutki projektissa totuudenjälkeisen ajan käsitettä vastamedioiden uutistuotannon yllirajaisten kehityskulkujen näkökulmasta.

Pyrhönen on mukana *Post-Truth Politics, Nationalism and the (De)Legitimation of European Integration* -projektissa sekä tutkii maahanmuuttoa vastustavan aktivismin esittämistä suomalaisessa mediassa *Border crises in Two Languages* -projektissa (2019–2022).